

IVAN MARKOVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

ivan.markovic@yahoo.com

HRVATSKA APOZITIVNA SINTAGMA I SINTAKSA IMENÂ

Pretpresu se tradicionalni kroatistički opis apozicije i apozitivne sintagme u hrvatskome. Na temelju analize značenja sintagme, redoslijeda komponenata unutar sintagme, slaganja sintagme u kontekstu i potencijalnih derivata od sintagme nudi se drugačiji – jednostavniji i konzistentniji – opis hrvatskih apozitivnih sintagma. Pokazuje se da je u njima upravni član (glava) uvijek prvi, a zavisani (dodatak) da je drugi, postponirani član, bez obzira na to sastoji li se sintagma od dviju općih imenica ili od opće i vlastite imenice. U skladu s opisom predlaže se i ponešto promijenjena terminologija.

I. Apozicija – kažu *mutatis mutandis* svi suvremeni hrvatski gramatički opisi – jest imenica koja pobliže označuje drugu imenicu (ili imeničku zamjenicu, najčešće ličnu), – s imenicom koju pobliže određuje slaže se u padežu (u rodu i broju ne nužno), – može stajati ispred i iza imenice (što može ovisiti o tome uza što se apozicija uvrštava, pri čemu je važan kriterij je li to opća ili vlastita imenica), – odrediti što je u sintagmi tako definirana apozicija, a što imenica koju apozicija pobliže određuje, počesto nije lako.¹ Klasične konstrukcije koje služe za opis tako definirane apozicije jesu (apozicije su podebljane):

- (1a) **gospođa** Trinajstić
- (1b) **naš profesor** Jakov
- (1c) **ban** Jelačić
- (1d) **grad** Zagreb

¹ Usp. Florschütz (2002 [1916]: 133), Katičić (1986: 448–452), Barić *et al.* (1995: 563–564, 569–570), Raguž (1997: 332), Silić – Pranjaković (2005: 271, 313–314), a izdvajamo i recentni rad M. Znika (2008; prva inačica nastala je 1978. g.), koji je bio neposredan poticaj našem. Na drugi način spomenut ćemo rad A. Šivic-Dular (1998), u kojem su izneseni mnogi stavovi s kojima se potpuno slažemo, premda su zbog teme ondje ili izneseni usputno ili su utemeljeni na drugačijoj argumentaciji.

- (1e) **rijeka** Dunav
- (1f) **plaža** Glavanovo
- (1g) mi **djeca** s kolodvora
- (1h) Jakov, **naš profesor**(,)
- (1i) Senj, **Kranjčevićevo rodno mjesto**(,)

U detaljima će se opisi razlikovati – neki su posve tradicionalni, neki se temelje na transformacijama (preoblikama), neki na gramatici zavisnosti, neki apoziciju tretiraju kao podvrstu atributa, neki unutar pojma apozicije obrađuju rečenične dijelove koji su poslije u opisima izdvojeni kao predikatni proširci. Te razlike neće nam međutim biti važne jer ćemo pokušati pokazati da se opisi svi redom temelje na krivim pretpostavkama, odnosno pokazati:

a) da redosljed u apozitivnim sintagmama nije proizvoljan i nepredvidiv te da ne ovisi o tome kakvoj se imenici – općoj ili vlastitoj – dodatak o kojem je riječ dodaje; naprotiv redosljed je taj koji utječe na značenje sintagme u cjelini,

b) da se kao apozitivne sintagme tretiraju sintagme dvaju bitno različitih tipova (restriktivne i nerestriktivne, odredbene i objasnidbene),

c) da je upravni član (glava) apozitivnih sintagmi u neutralnome redosljedu komponenata redovito onaj prvi (redosljed je dakle glava-dodatak), bez obzira na vrstu dodatka, odnosno na to je li dodatak opća ili vlastita imenica.

Kao posljedica drugačijega tumačenja apozitivnih sintagmi pokazat će se i:

d) da je sam termin *apozicija* za sintaktičku kategoriju upitan, bilo zbog bremena tradicionalnih odredbi bilo zbog neadekvatne tvorbe.

U radu se nudi ponešto drugačiji opis apozitivnih sintagmi, temeljen na jednostavnoj pretpostavci da se korekcijama postojećih postiže jednostavniji, konzistentniji, precizniji i ekonomičniji opis. Napominjemo da se pod *apozitivna sintagma* u radu razumije apozitivna sintagma u užem smislu, odnosno složena imenička sintagma koja se sastoji od dviju supostavljenih imeničkih sintagmi (NP), obiju sa sklonjivom imenicom ili imeničkom zamjenicom kao glavom (X i Y),² odnosno:

$$(2) \quad X_{NP} Y_{NP}$$

Apozitivni odnosi u širem smislu obuhvaćali bi i odnos između nerestriktivnih dodataka i upravnih sintagmi ne samo imeničkoga tipa, otprilike onako kako to čine Mrazović – Vukadinović (1990: 331–336):

² Dalje u radu umjesto o *imeničkim sintagmama* unutar *apozitivne sintagme* govorit ćemo o *imenicama*, odnosno čitavu NP poistovjetit ćemo s N – bit će jasno o čemu je riječ, a izbjeći ćemo usložnjavanje.

- (3a) Egipat, zemlja faraona, uvijek je privlačio turiste.
- (3b) Tebi, kao svom prijatelju, mogu reći sve.
- (3c) Tamo, u Beogradu, žive naši prijatelji.

Budući da su takve konstrukcije dobile primjerene opise³ te da je u njima zapravo riječ o odnosu dviju sintagmi (ne o odnosima unutar jedne), nećemo se na njima zadržavati više no što bude tražio naš uži predmet.

II. Polazišta radu su dva. Prvo, korektnosti radi valja reći da među tradicionalnim opisima postoji i nepravedno zanemaren Pavešićev – Vinceov (1971). Ističemo ga zbog vrijedna uvida (str. 428) da se druga riječ u sintagmama tipa *rijeka Sava, otok Brač, advokat Zlatko Prelac* »može shvatiti i kao bliže određenje prve, tj. kao atribut, te se stoga ne odvaja zarezom«. Koliko god opis apozicije u aneksnoj *Gramatici* Pavešić – Vince (1971) bio štur, on se bitno razlikuje od svih ostalih i zapravo je bolji.⁴ Drugo, u hrvatskim gramatikama sintaksa padeža znala je biti sjajno i detaljno obrađena, s brojnim živim primjerima. Tako o genitivnim, dativnim, instrumentalnim, prijedložnim dopunama i dodacima imenici znamo mnogo. Međutim konstrukcije dvaju supostavljenih nominativa (kao polaznih oblika koji se, dakako, sklanjaju) u opisima se ili zaobilaze ili se tretiraju kao po sebi jasne. A riječ je o upravo prototipnim apozitivnim sintagmama, koje su ključ za tumačenje i opis pr. (1a–i).⁵ Pogledajmo ove primjere:

- (4a) golub gaćan
- (4b) golub prevrtač
- (4c) golub pismonoša

- (4d) ptica pjevica
- (4e) ptica selica
- (4f) ptica dodo

Riječ je o posve naravnim i plodnim hrvatskim konstrukcijama. U njima dvije opće imenice, obje sklonjive, stoje u odnosu koji bismo mogli odrediti kao odnos roda i vrste, semantički govoreći – odnos hiperonima i hiponima. Druga imenica u takvim konstrukcijama – u terminima tradicionalne logike – povećava sadržaj pojma iskazana prvom imenicom i smanjuje mu opseg.

³ Barem primjerenije od apozitivnih sintagmi u užem smislu; pod formulom »naknadni dodatak« stalan su predmet i elementarnoga pravopisa.

⁴ Pavešić – Vince (1971) i inače obavještavaju o nizu zapostavljenih detalja hrvatske gramatike.

⁵ Kao što u već spomenutom radu ističe i Šivic-Dular (1998).

Druga imenica sudjeluje u konstrukciji upravo kako u kojoj bilo konstrukciji sudjeluje svaki restriktivni atribut (pridjev, pridjevska zamjenica, redni broj, prijedložni izraz, restriktivna relativna surečenica). Sintagme (4a–c) označuju vrstu *goluba*, sintagme (4d–f) vrstu *ptice*, odnosno: u konstrukcijama X Y u kojima su X i Y sklonjive imenice Y se (ovdje: *gaćan*, *prevrtač*, *pismonoša*; *pjevica*, *selica*, *dodo*) prema X-u (*golub*; *ptica*) vlada kao restriktivni modifikator. Primjera konstrukcija tipa (4) mnogo je (*ban pućanin*, *franjevac trećoredac*, *kamen temeljac*, *kanu jednoklek*, *ljudi žabe*, *pita zeljanica*, *rak samac*, *suze radosnice*, *tvrta kći*, *zmija otrovnica*, *žila kucavica* i sl.) i konstrukcija je plodna, što posebno naglašavamo – nije dakle riječ o frazeologizmima, manje ili više okamenjenima, ili o leksikaliziranim jedinicama.⁶ Među njima ima i onih koje na prvi pogled ne odgovaraju semantičkom opisu pr. (4a–f). Takve su primjerice:

- (5a) žena akademik
- (5b) žena vrač
- (5c) gost profesor
- (5d) gost lektor

Međutim njihov je semantički opis upravo kao u (4): Y (*akademik*, *vrač*; *profesor*, *lektor*) povećava sadržaj pojma X (*žena*; *gost*) i smanjuje mu opseg, koliko god se intuitski možda činilo da je obratno. U pr. (5c–d) ne treba isključiti ni utjecaj stranoga jezika (njemačkoga, složenicâ s *gast-*, poput *Gastarbeiter*), no za samu stvar to nije važno – riječ je o *gostu* koji je, uz to što je *gost*, još i *profesor* ili *lektor*. Drugim riječima, *gostujući profesor* semantički nije isto što i *gost profesor* (*gostujući profesor* odgovara konstrukciji *profesor gost*, kao što bi i *pismonosni golub* odgovaralo *golubu pismonoši*, a ne *pismonoši golubu*).

Postavlja se pitanje: je li semantika dviju imenica koje ulaze u apozitivnu sintagmu ta koja određuje njihov redosljed ili je obratno? Pr. (5a–d) pokazuju da je obratno: redosljed imenica određuje semantiku sintagme. Ako koji bilo od pr. (4a–f) preokrenemo, dobit ćemo sintagme drugačijega značenja. Tako će:

- (6a) selica ptica

podrazumijevati da je riječ o (životinjama) *selicama* kao hiperonimu koji kao hiponim može imati *pticu*, ali i *ribu* (npr. *losos*, *jegulja*):

- (6b) selica riba

Naravno, takve su sintagme rijetke jer ih jezična pragmatika ne treba. Ali isti semantički odnos pokazuju sve apozitivne sintagme, bilo da su tvorene od imenica koje i inače stoje u potvrđenom ili terminološkom hiperonimno-

⁶ Pa je primjereno okružje njihove analize sintaksa, a ne derivacija, kao u nekim drugim jezicima.

-hiponimnu odnosu bilo da su novotvorbe – *ljudi žabe* neupitno su *ljudi* s nekim odlikama *žaba* (a nisu *žabe*, kao što bi *žabe ljudi* bile *žabe* s nekim odlikama *ljudi*), *nož skakavac* je vrsta *noža* (a ne vrsta *skakavca*, kao što bi *skakavac nož* bio vrsta *skakavca*), *čovjek slon* neukusan je opis *čovjeka* oboljela od *elefantijaze* (a nije opis *slona* koji sličí *čovjeku*).

Možemo sada sabrati pravilo za apozitivne sintagme s općim imenicama:

- (7) U hrvatskim apozitivnim sintagmama desna opća imenica modificira lijevu.

Položaj modificirajuće imenice u hrvatskoj apozitivnoj sintagmi (postpozicija) jednak je dakle položaju nesročnih hrvatskih atributa (genitivnoga, dativnoga, instrumentalnoga, prijedložnoga, priložnoga, relativne surečenicice):

- (8a) trgovina **voćem i povrćem na uglu**
(8b) fotografija **Zagreba noću**
(8c) čovjek **koji je previše znao**

Nizanje imenica unutar apozitivne sintagme *udesno* sve više povećava sadržaj pojma iskazana prvom imenicom i sve mu više smanjuje opseg:

- (9a) [[[golub] gaćan] pismo^{noša}]

jednako kao što se udaljavanjem *ulijevo* događa u sintagmama s pridjevskim (sročnim) atributima:

- (9b) [moj [novi [crni [kožni [kaput]]]]]]

Jezična pragmatika kazat će da se modifikatori ne mogu nizati unedogled te da će ih antepozicija u pravilu lakše podnositi.⁷ Dakako, u kontekstu i iz situacijsko-pragmatičkih razloga (rečenični naglasak, tip teksta – poezija, frazem, administracija, arhaiziranje teksta, ritmizacija, biblijski stil i sl.) može se dogoditi da se redosljed komponenata u sintagmama tipa (4) i (5) izmijeni, no to ne mijenja činjenicu da je neutralan redosljed takav da je nesročni atribut i modificirajuća imenica u apozitivnoj sintagmi desno od modificirane (kao što ni frazeologizirane konstrukcije tipa *oko sokolovo* i *na vrbi svirala* ne mogu promijeniti činjenicu da je neutralan redosljed *sokolovo oko* i *svirala na vrbi*).⁸

⁷ S tim u vezi postoje i neke opće zakonitosti i/ili tendencije – »imeničke sintagme s trima ili više modifikatora najvjerojatnije će biti ponešto neprirodne (premda se čini da se jezici razlikuju u tome koliko su tolerantni prema višestrukim modifikatorima)« (Dryer 2007: 38).

⁸ Otud i uzgredan prigovor korpusu u Katičićevoj *Sintaksi* (1986: 448–452) – ne što bi itko imao išta protiv A. Kanižlića, A. Kačića Miošića, M. A. Reljkovića, A. Ivanošića i M. P. Katančića (18. st.), nego što potvrde iz njihovih djela ondje čine trećinu primjera hrvatskih apozicija, a zajedno s I. Mažuranićem i S. S. Kranjčevićem (19. st.) polovinu. Tako staro pjesništvo vezanoga stiha sve je samo ne neutralno u današnjem smislu i teško da može biti reprezentativno, a primjeri u njemu prototipni.

III. Dosad rečeno tek je eksplicitnije i dosljednije htjelo iskazati ono o čemu su gramatički opisi već dosta rekli. No mijenja li se išta u apozitivnoj sintagmi ako je Y vlastita imenica, primjerice:

(10) golub Dinko

Katičić (1986: 450) i Barić *et al.* (1995: 563) kazat će da je u (10) apozicija X (*golub*), a ne Y (*Dinko*) – da apozicija uz vlastito ime izriče što je tko ili što te da apozicija uz vlastito ime dolazi ispred imena. Znika se (2008: 520) s istim polazištem pita o tome što to apozicija onda doista znači uz vlastito ime, kad ga već ne može dodatno određivati (jer ime nema leksičko značenje), i veli da apozicija uz vlastito ime »dodatno određuje vlastitim imenom identificiranu jedinku u izvanjezičnom svijetu i omogućuje da se ta identificirana jedinka smjesti u jezično odrediv skup istovrsnih jedinki«. Budući da apoziciju ovdje shvaćamo drugačije, ne bi bilo korektno raspravljati o ispravnosti takvih odredaba, ali možemo reći da su odnosi u sintagmi (10) upravo suprotni od onoga što se tvrdi u Katičić (1986) i Barić *et al.* (1995). Naime isti su kao u (4). Jedina je razlika što je u (10) Y vlastito ime (*Dinko*). Vlastito ime je to koje X-u (*golubu*) sužava opseg. Ono to čini u skladu sa svojom naravi – potpuno, odnosno identificira ga, odnosno sužava mu opseg na pojedinačno. Redosljed je i u takvim konstrukcijama X Y, kao što je i u (4). Znika (*ibid.*) nadalje piše da apozicija – kako ju definira – pripomaže odredbi raznovrsnih nositelja istoga imena i oprimjeruje to rečenicom:

(11) Učitelj Marko čita, a mačak Marko prede.

Ostavimo li po strani izvanjezičnu situaciju u kojoj bi rečenica (11) bila obavijesna u smislu razrješavanja kakve god dileme i prihvatimo da jezik ima konstrukciju kojom razlikuje dva raznovrsna nositelja istoga imena, tada ipak moramo konstatirati da pr. (11) semantičkom interpretacijom nije primjer takve konstrukcije jer se u njemu razlikuje različito od različitoga.⁹ Apozitivne sintagme ne služe tomu, nego da razlikuju različito unutar istoga, onako kako je u (4). U pr. (11) semantički su dominantni leksemi *učitelj* i *mačak*, a ne činjenica da se zovu *Marko*. Razlika između dva *Marka* (bili oni »neistovrsni« ili »istovrsni«) uspostavljat će se postponiranom imenicom, ne anteponiranom:

(12a) Marko učitelj čita, a Marko mačak prede.

(12b) Marko Zadraniin 'Marko iz Zadra' : Marko Splićanin 'Marko iz Splita'

⁹ Mogli bismo upitati što je onda s rečenicom *Učitelj Marko čita, a učitelj Marko prede*, u kojoj slučajno imamo dva nositelja istog imena koji k tome pripadaju istomu izvanjezičnom skupu.

Na isti način valja promatrati i odnose tipa *Dumas otac : Dumas sin*, a držimo da bi na taj način valjalo tumačiti i imenske sintagme s poimeničenim pridjevom ili brojem u postpoziciji, primjerice *Petar Veliki, Katarina Druga*.¹⁰ Vlastito ime potpuno identificira samo po sebi (a ne znači ništa) i kao takvu mu dodaci ne trebaju. Trebaju mu tek onda kad je identifikacija dvojbena (ne zato što su nositelji koje vrste, nego zato što nose isto ime, kao u pr. [12]), ili kad prestane biti idionimom ili mu u posebnim okolnostima pripisujemo značenje roda iz kojega izdvajamo vrstu ili dio (usp. odjeljak IV). Drugim riječima, za pr. (10) ne treba unositi novo pravilo redosljeda komponenata u apozitivnoj sintagmi. Time se ne želi osporiti privlačnost tradicionalnoga tumačenja apozicije kao dodatka vlastitoj imenici (koji znači srodstvo ili kakvu drugu vezu, rod entiteta iskazana vlastitom imenicom, titulu i sl.), nego samo njegova sintaktičko-semantičkog opravdanja. Ako je o sintaksi riječ, onda ponajprije valja voditi računa o odnosima upravljanja i zavisnosti te redosljedu komponenata koji u apozitivnim sintagmama vladaju, a ne o činjenici da je u sintagmi vlastita ili opća imenica. U tom smislu spomenuti uvid iz Pavešić – Vince (1971) potpuno je točan i, sve ako je temeljen na pukoj intuiciji, nadmašuje i starije i novije od sebe.

Smatramo dakle da pravilo (7) vrijedi za sve hrvatske apozitivne sintagme, bez obzira na vrstu imenica koje u njih ulaze, pa ga možemo preformulirati:

- (13) U hrvatskim apozitivnim sintagmama desna imenica modificira lijevu.

IV. Istraživanja J. H. Greenberga i ona koja su uslijedila kao proširenje ili revidiranje njegovih pokazala su da se redosljed sintaktičkih komponenata vlada prema utvrdivim pravilima koja vrijede u pojedinome jeziku te koja su statističkim i implikacijskim datostima međusobno povezana ili se uklapaju u pojedine univerzalne tendencije.¹¹ Zanimljivo je međutim da su u doista opsežnoj literaturi o redosljedu komponenata – koliko nam je poznato – relativno slabo zastupljeni odnosi istovrsnih komponenata, dotično redosljed pri nizanju pridjeva ili redosljed pri nizanju imenica.¹² Tako je Greenbergov opis odnosa općih i vlastitih imenica, premda četiri i pol desetljeća star i nastao na relativno malenu broju jezika, još uvijek referentna točka: »*Univerzalija 23*.

¹⁰ Tada postponiranost pridjeva ne bi bila otklon od osnovnoga pravila redosljeda pridjeva i imenice, nego bi se poimeničeni leksem vladao upravo kako se vlada desna imenica u apozitivnoj sintagmi. Stoga ne čudi da su i nadimci u hrvatskome postponirani – to nije slučajno, nego je to njihovo prirodno sintaktičko mjesto.

¹¹ Iz drugačije vizure, ali s istim zaključcima, o hrvatskome je pisao Silić (1986).

¹² Usp. npr. Hawkins (1983) te nove radove najplodnijega suvremenog poznavatelja problematike – M. S. Dryera (1991, 1992, 2007). Na svoj način o tome obavještava i Rijkhoff (2004: 353): »Apozitivne konstrukcije izrazito su nedovoljno proučene iz tipološke perspektive.«

Ako u apoziciji vlastita imenica obično prethodi općoj, riječ je o jeziku u kojem upravna imenica prethodi svojemu zavisnomu genitivu. S čestotnošću mnogo većom no što bi bilo slučajno, ako opća imenica obično prethodi vlastitoj, zavisni genitiv prethodi svojoj upravnoj imenici« (Greenberg 1966: 89–90). Jasno je da se hrvatski u takvu univerzaliju ne uklapa – opća imenica obično prethodi vlastitoj, a zavisni genitiv slijedi upravnu imenicu (*teta Roža, dolac tete Rože*). Valja ipak pribilježiti dvoje: a) među SVO-jezicima (kakav je i hrvatski, a u Greenbergovu korpusu srpski) prevladava redosljed opća imenica – vlastita imenica (7/9 jezika), b) koliko god neobično zvučalo, čini se da se do univerzalije došlo krivim računanjem. Hawkins (1983: 24–25) tablično prikazuje Greenbergove jezike i donosi potpuno oprečne podatke: svi jezici (8/8) s redosljedom vlastita-opća imaju GN, a velika većina (8/9) onih s redosljedom opća-vlastita ima NG. Budući da su među potonjima i srpski i talijanski, Greenbergov podatak (1966: 89) prema kojemu je u jezicima s opća-vlastita 8/9 onih s GN čini se tipfelerom iz kojega je nastala kriva univerzalija (isto vrijedi i za jezike s vlastita-opća: Greenberg ih broji 8/8 s NG).¹³ Bez obzira na ovakvu ili onakvu formulaciju 23. univerzalije vidimo da nam ona ne može pomoći u razrješavanju odnosa unutar hrvatske apozitivne sintagme, nego da se moramo osloniti na pravila (7) i (13), uspostavljena iz hrvatskoga samoga.

Pitanje je dakle zašto je vlastita imenica u hrvatskoj apozitivnoj sintagmi uvijek desno; i može li uopće biti lijevo?

Opisi tradicionalno shvaćene hrvatske apozicije kažu da u neutralnome redosljedu opća imenica dolazi ispred vlastitog imena; ako se nađe iza njega, odvaja se zarezom (usp. [lh–i]). Zašto je tomu tako (zašto se odvaja zarezom) i kakve to veze ima s opisom apozitivnih sintagmi? Naš odgovor je jednostavan: zato što vlastita imenica jednostavno ne može doći lijevo od opće, a to je pak u uskoj vezi s pravilom (13). U pr. (lh–i) nije riječ o nekakvoj inverziji zbog koje bi interpunkcijski znak imao intervenirati,¹⁴ nego o restriktivnosti i nerestriktivnosti dodatka, dakle o dvjema posve različitim konstrukcijama. Već smo, uostalom, pokazali da redosljed komponenata u apozitivnoj sintagmi određuje njihovu semantiku – invertirana apozitivna sintagma nije tek invertirana, nego nije ni sinonimna neinvertiranoj. Vlastita imena – kao riječi koje označuju unikatni referent – ne mogu biti antecedent restriktivnoj

¹³ Hawkins diskrepanciju ne komentira, naprotiv ponavlja Greenbergovu univerzaliju (Hawkins 1983: 21). Suvremeni podaci pokazuju da su u SVO-jezicima redosljedi GN i NG podjednako zastupljeni, a da VO-jezici naginju tomu da budu NG (Dryer 2005: 351, 2007: 9, 52), premda su u euroazijskim SVO- i VO-jezicima GN i NG podjednako zastupljeni (Dryer 1991: 22, 1992: 91).

¹⁴ Inverzija po sebi podrazumijeva da je štogod neutralno izvrnuto.

relativnoj rečenici.¹⁵ Upravo se tako imena vladaju i u apozitivnim sintagmama. U pr. (1h–i) zarez stoji ne zato što je u njemu nešto invertirano, nego stoga što drugačije i ne može biti – ime *Jakov* potpuno identificira onoga o kome/čemu je riječ i uza se može dobiti samo nerestriktivan, objasnidbeni dodatak, kao u (3a). Ime može dobiti pridjevske dodatke, dodatke koji pripisuju svojstva (*naš dragi Jakov*), ali ne može – dok god je ime – biti reducirano na podvrstu (jer nema značenja koje bi se reduciralo). Naprotiv kad ime počne značiti, kad se metonimizira i ne identificira,¹⁶ ili kad mu pripisujemo značenje nadređena pojma unutar kojega izdvajamo dio, može dobiti restriktivni dodatak:

(14) Krleža romanopisac bolji je od Krleže pjesnika.

Isto je i s ličnom zamjenicom govornika (*ja*), koja uvijek i neupitno identificira. Naprotiv kod množinskog oblika lične zamjenice (*mi*) identifikacija nije prisutna jer se podrazumijevati mogu različiti skupovi 'nas':

(15a) *ja Jakov

(15b) ja, Jakov(,)

(15c) mi djeca s kolodvora »Zoo«

(15d) mi Hrvati

Dakako, i dalje govorimo o neobilježenim konstrukcijama i ostavljamo po strani formulaične konstrukcije posebnih vrsta tekstova (tipa *Ja/Mi barun Josip Jelačić...*).¹⁷

Činjenica da je u (1h) riječ o nerestriktivnome dodatku govori i o (1b). Premda bi se iz gramatičkih opisa to moglo zaključiti, (1b) i (1h) nipošto nisu sinonimne konstrukcije. Pr. (1h) sinonimnu konstrukciju ima u također nerestriktivnoj konstrukciji:

(16a) naš profesor, Jakov(,)

a pr. (1b) nema paralelnu sinonimnu konstrukciju:

(16b) *Jakov naš profesor

Pr. (16b) predstavlja tip konstrukcija kojima se u zadnje vrijeme zbog nesmiljena prodora inojezičnih sintaktičkih utjecaja hrani jezično savjetništvo. Konstrukcije poput *Raiffeisen banka* ili *Mazda prodajno mjesto* unutar pravila koja vrijede za hrvatsku sintaksu moguće su samo ako se vlastita imenica u njima shvati »nevlastito«, kao skup ili rod (ne jednost), iz kojega se skupa onda

¹⁵ Više o tome v. u Kordić (1995: 64ff).

¹⁶ O načinima na koje imena dobivaju sadržaj v. Peti (1999).

¹⁷ Fran Mažuranić (r. 1859) god. 1927. piše da mu se takvo *mi* u carskim proglasima još 1866. činilo »vrlo smiješno«, usp. *Od zore do mraka*, PSHK, knj. 54, Zagreb, 1966, str. 263.

izdvaja vrsta – kao što se u (4a) *golub gaćan* izdvaja iz roda *goluba*, ili kao što se u (14) podvrsta *Krleže* izdvaja iz cjeline *Krleže* kao skupa različitih ostvaraja istoga, ili kao što je restriktivnom relativnom surečenicom moguće odrediti vlastito ime samo kad ono označuje jednu od mogućih inačica:

(17) Zagreb koji volim sve je manji.

Restriktivni i nerestriktivni dodaci ne razlikuju se samo semantički, nego su i sintaktički posve različiti.¹⁸ Znika (2008: 521) na primjeru

(18) Pas dingo, gospodar australskih prostranstava, vrlo je izdržljiv.

pokazuje da apozicija (u tom tumačenju: *pas* i *gospodar australskih prostranstava*) može stajati ispred i iza imenice (*dingo*). Tu je zapravo riječ o dvama dodacima različitoga ranga, a ti dodaci redovito dolaze desno od upravne imenice (iza nje) – *dingo* je restriktivni dodatak imenici *pas* (kao *gaćan* imenici *golub* u [4a]), a *gospodar australskih prostranstava* nerestriktivni je dodatak čitavoj imenskoj sintagmi *pas dingo* (kao *Kranjčevićevo rodno mjesto* u [li]).

Saberimo: Vlastita imenica u apozitivnoj sintagmi dolazi desno od opće zato što lijevo od nje redovito i ne može doći. Apozitivna sintagma u svome prototipnom obliku (v.[2]) sintagma je u kojoj desni član restriktivno modificira sadržaj lijevoga. Budući da vlastita imena – sve dok su imena i dok im se kontekstom ili kako drugačije ne pripíše kakav sadržaj – nemaju sadržaja koji bi se dao restriktivno modificirati, ona ne mogu stajati na mjestu X-a. Mogu stajati samo na mjestu Y-a i potpuno suziti opseg pojma iskazana X-om.

V. Redoslijed komponenata i s njime povezana semantika i funkcija članova (desni ima relaciju prema lijevomu – modifikatorsku) bili bi dovoljni da u hrvatskim apozitivnim sintagmama glavom, upravnom riječju smatramo lijevi njihov član (ne sad lijevi sad desni, kako to tradicionalni opisi čine). Neovisnu potvrdu takvu stavu nalazimo u slaganju.

Silić – Pranjković (2005: 262, 271) izričito kažu da je u sintagmama (sintagmemima) tipa *selo Rastušje, susjed Ivan, ptica grabljivica, susjeda liječnica, rijeka Cetina* prvi tagmem zavisani, odredbenica, a drugi tagmem glavni, određenica. Implicitno se kaže da je zavisnost na kojoj se takve sintagme temelje sročnost, premda se eksplicira činjenica da je sročnost u njima često nepotpuna (*grad Krapina, selo Bapska, grad Vinkovci, hotel Kolovare*). Uočavamo dva problema.

¹⁸ Što je dobro znano, ali nije naodmet ponoviti, usp. npr. Jackendoff (1982), za hrvatski Kordić (1995).

Prvo, u apozitivnim sintagmama s dobrim bismo razlozima mogli govoriti o pridruživanju. Sročnost prema gramatičkomu rodu u apozitivnim je sintagmama u dobroj mjeri slučajna,¹⁹ nije posljedica upravljanja – imenice se mocijski ne mijenjaju pa činjenica da je *gaćan* muškoga roda nije upravljana činjenicom da je *golub* muškoga roda, kao što je to kod pridjevskih dodataka. Nesročnost prema rodu pojavljuje se i u sintagmama u kojima nema vlastite imenice: *žena vrač*, *automobil bomba*, *ljudi žabe*. K tome ako je drugi član sintagme vlastito ili zaštićeno ime (nerijetko »blokirano« navodnicima) i ako se svojim rodom ili brojem razlikuje od prvoga, pragmatika jezika vrlo ga često neće ni sklanjati, odnosno drugi član neće biti sročan ni rodom, ni brojem, ni padežom:

- (19a) na rijeci Dunav/Dunavu
- (19b) u selu Bapska/Bapskoj
- (19c) u hotelu Kolovare/Kolovarama
- (19d) na plaži Glavanovo/Glavanovu

Deklinirani oblik zvučat će isforsirano, gotovo kao prenemaganje, često čak i u sintagmama sa sročnim članovima, a osobito onda kad je riječ o manje poznatu imenu (i osobito ako sklonidba ime učini neprepoznatljivim):

- (19e) !?u (gradskoj) četvrti Dubravi
- (19f) na brdu Mracelj!/Mraclju

Da koja komponenta (tagmem) nije promjenljiva, unutar Silićeve – Pranj-kovićeve (2005) terminologije odlika je sintagmi (sintagmema) nastalih pridruživanjem. Usput ističemo nešto što za gramatički opis možda nije važno, ali je važno za utvrđivanje odnosa zavisnosti: rod, broj i padež desnoga člana apozitivne sintagme mogu se podudariti s rodom, brojem i padežom lijevoga (*golub gaćan*) i ne moraju (*žena vrač*, *ljudi žabe*, *u selu Bapska*),²⁰ ali rod, broj i padež desnoga člana ne mogu utjecati na rod, broj i padež lijevoga (nema nikakva načina da *vrač* imenicu *žena* učini imenicom muškoga roda ni da *Bapska* išta promijeni u smislu sklonjivosti imenice *selo*). Naprotiv vlastita imena sama po sebi nesklonjiva u pragmatiki će zahtijevati pomoć lijeve komponente, koja će ih uključiti u tekst, usp.:

- (20a) ?Pišem pismo Horvat.
- (20b) Pišem pismo !Horvatovoj!/Horvatici.
- (20c) Pišem pismo gospođi Horvat.

¹⁹ Grevisse (1988: 559) u tom kontekstu rabi glagol *koincidirati*. Baker (2008: 17ff) kaže da tu slaganja nema, što pokazuje sintagmama iz svahilija, arapskoga, australskoga jezika *gunwinggu/mayali* te španjolskim (složenicama?) *la mujer-vampiro* (*vampiro* m) 'žena vampir' i *el hombre-araña* (*araña* f) 'čovjek pauk'.

²⁰ Statistika bi vjerojatno pokazala da je podudaranje češće.

Isto će biti ako je vlastito ime oblikom takvo da teško ili nikako ulazi u odnose slaganja (*kafić Pet prijatelja, kafić Pod slapom*).

Drugo, slaganje na razini višoj od sintagme (predikatno slaganje) pokazuje nam da je u apozitivnim sintagmama lijevi (ne desni) član taj koji upravlja, koji svoja morfosintaktička obilježja prenosi na čitavu sintagmu, i to bez obzira na to je li koji član sintagme vlastito ime ili nije:

- (21a) **Ptica** dodo je **izumrla**.
*Ptica **dodo** je **izumro**.
- (21b) **Iznenadili** su ih **ljudi** žabe.
***Iznenadile** su ih ljudi **žabe**.
- (21c) **Zemlja** partner ovogodišnjega Velesajma **ista** je kao i prošle godine.
*Zemlja **partner** ovogodišnjega Velesajma **isti** je kao i prošle godine.
- (21d) **Prva žena** akademik **napisala** je »Priče iz davnine«.
*Prva žena **akademik napisao** je »Priče iz davnine«.
- (21e) **Rijeka** Dunav **duža** je od rijeke Save.
*Rijeka **Dunav duži** je od rijeke Save.
- (21f) **Gume** Sava **slabije su** od Michelina.
*Gume **Sava slabija je** od Michelina.
- (21g) **Selo** Bapska **poznato** je po arheološkim nalazištima.
*Selo **Bapska poznata** je po arheološkim nalazištima.
- (21h) **Mala Kneževina** Lihtenštajn **dala** je nekolicinu velikih skijaša.
*Mala Kneževina **Lihtenštajn dao** je nekolicinu velikih skijaša.
- (21i) **Žena** vrač i **prva žena** akademik nisu se **upoznale**.
*Žena **vrač** i prva žena **akademik** nisu se **upoznali**.

Isto i kao antecedent relativnoj surečenići:

- (22) **Ljudi** žabe **koji** su ih **iznenadili bili** su **maskirani**.
*Ljudi **žabe koje** su ih **iznenadile bile** su **maskirane**.

Posebna anketa s govornicima utvrdila bi kakvo je slaganje s ličnom zamjenicom kao anaforum, ali čini se da je stanje isto:

- (23a) [**Gume** Sava] slabije su od Michelina. Zato **ih** (??ju) ne rabim.
(23b) [**Kneževina** Lihtenštajn] dala je velike skijaše. U **njoj** (??nje-mu) se rodila i H. Wenzel.

Kad je dodatak nerestriktivan – a rekosmo već da to nisu sinonimne konstrukcije – glava je ono što je u restriktivnoj konstrukciji zavisni dio:

- (24) **Dunav**, rijeka, **duži** je Save.
?Dunav, **rijeka, duža** je od Save.

VI. Hrvatski je jezik s markiranjem zavisne komponente sintagme.²¹ Apozitivne sintagme nezahvalne su za analizu prema markiranju jer su načelno obje imenice u njima morfosintaktički neovisne, pa naoko nijedna u tom smislu nije privilegirana. Osim što smo u prethodnim odjeljcima pokazali da to nije tako, u vezi s markiranjem komponenata i određivanjem zavisne komponente primijetiti ćemo još troje.

Prvo, pr. poput (19) pokazuju da promjenljivost može »izgubiti« samo desni član hrvatske apozitivne sintagme. U hrvatskim imenskim sintagmama sličan odnos imamo još u sintagmama s nesklonjivim pridjevima – i u njima je nepromjenljiv zavisni član (ali to, kao ni u apozitivnih sintagmi, ne utječe na sintagmu u cjelini i njezino vladanje unutar veće sintaktičke jedinice – *simpa frajer* sintaktički se vlada kao *dobar frajer*). Drugim riječima, potencijalna ili unaprijed zadana nepromjenljivost odlika je zavisnoga člana hrvatskih imenskih sintagmi, ne glavnoga.²²

Drugo, da je glava apozitivnih hrvatskih sintagmi lijevi član, može nam pokazati i derivacija. Ako od sintagme *ljudi žabe* pokušamo derivirati složenicu, dobit ćemo subordiniranu složenicu u kojoj glava sintagme ostaje i glava složenice: *žaboljudi* (ne *ljudožabe*). To potvrđuju i postojeće subordinirane složenice bez spojnika:

- (25a) žar-ptica ← ptica žar
- (25b) spomen-dan ← dan spomen
- (25c) tabu-tema ← tema tabu
- (25d) vamp-žena ← žena vamp (usp. *žena akademik*)

Subordinirani dio složenice onaj je koji je subordiniran i u apozitivnoj konstrukciji, kao što subordiniran u složenici ostaje i atributivni (zavisni) dio atributne konstrukcije (*crvenperka* ← *crvena perka*). Hotimice ne spominjemo poetizirane ili arhaizirane konstrukcije tipa *Zagreb-grad* i *Kulin-ban*. Premda se spomenute vladaju onako kako bismo očekivali, smatramo da mogu biti samo sekundaran argument – s jedne strane zbog obilježenosti (registrom, tipom tekstova u kojima se javljaju), s druge zbog činjenice da će toponimija kadšto pokazivati odnose različite od očekivanih, a koji su mogli nastati pod raznim nejezičnim, inojezičnim ili pukim administrativnim utjecajima.²³

²¹ Engl. *dependent-marking language*, usp. Nichols (1986).

²² Problematične bi u tom smislu mogle biti konstrukcije tipa *sir Oliver*, *don Grubišić*, koje zahtijevaju poseban opis, a i same su po sebi ipak rubne. Jednako tako drugačije od imenskih sintagmi valja opisivati količinske tipa *mnogo žena*, *pet žena* (u kojima već genitiv govori da je imenica zavisna).

²³ Tako će se *Ivanićgrad* vladati očekivano, ali *Kaštel Sućurac* neće (tu je nepromjenljiv lijevi član). Isto vrijedi i za administrativne toponimske sintagme poput *Zagreb – zapad*, *Gabela Polje* (naselje u širem krugu *Gabele*) – semantički se vladaju kao (14), ali smatramo da mogu biti tek sekundaran argument.

Treće, Katičić (1986), Barić *et al.* (1995), Znika (2003) apoziciju tretiraju kao preobliku (transformaciju). Pri preoblikovanju, tvrde, imenica iz druge ishodišne rečenice može u konačnoj zauzeti različit položaj:

1. Mnogi prolaze ravnodušno pored **čovjeka**.

2. Čovjek je **ubogar**.

→ Mnogi prolaze ravnodušno pored **čovjeka koji je ubogar**. → (...)
čovjeka ubogara.

1. Čovjek se vraća **zemlji**.

2. Zemlja je **majka**.

→ Čovjek se vraća **zemlji koja je majka**. → (...) **majci zemlji**.

Kako do zauzimanja različitih položaja dolazi, nije objašnjeno, ali kaže se da je »neutralan položaj onaj koji je u izričaju običniji« (Katičić 1986: 448–449; otamo su i primjeri). Čini se da se tu pragmatika pomiješala s dubinskom gramatikom na kojoj autori nastoje. Katičić (*ibid.*) kaže da je *majka zemlja* neutralno, a *zemlja majka* naglašeno. Kako onda u prvoj ishodišnoj rečenici imamo *zemlju*? Naime na temelju čega smo to pretpostavili i zašto ne pretpostavljamo da je u prvoj ishodišnoj rečenici *majka*, kad je već *majka zemlja* neutralno? Ako je *majka zemlja* neutralno i ako je *čovjek ubogar* neutralno, onda im ishodišne rečenice moraju biti sumjerljive. One to i jesu, samo što je u opis nepotrebno uvedena »neutralnost«. U redosljedu neistovrsnih komponenata neutralnost može biti kriterij zbog statističke ili opće datosti (*riblje oko – oko sokolovo*), ali u redosljedu dvaju pridjeva, dviju imenica, dvaju glagola ne može jer različitim redosljedom dobivamo različito značenje:

(26a) hrvatska narodna (nošnja) ≠ narodna hrvatska (nošnja)

(26b) zemlja majka ≠ majka zemlja

(26c) želim morati ≠ moram željeti

Prema Katičićевой analizi ispada da u ishodišnoj rečenici mora biti samo jedna od inačica ponuđenih u (26), a da je onda pragmatika ta koja određuje uobičajenost, neutralnost, naglašenost, obilježenost i uvjetuje promjenu redosljeda. Takvo nam se objašnjenje ne čini adekvatnim – prema njemu bi onda engl. *language teacher* i *teacher language* ishodišno bile iste sintagme.²⁴ Ako krenemo u suprotnome smjeru, bez obzira na transformacije i dubinsko ustrojstvo, i od apozitivnih sintagmi probamo načiniti relativne rečenice, dobit ćemo sljedeće:

²⁴ Rečeno, opet, ne zanemaruje činjenicu da i u redosljedu istovrsnih komponenata postoje opće tendencije, univerzalije (npr. pridjevâ ovisno o njihovoj semantici).

- (27a) majka zemlja → majka koja je zemlja
(27b) majka domaćica → majka koja je domaćica
(27c) majka Marija → majka koja se zove Marija
(27d) !Marija majka → Marija koja je majka (usp. *Dumas otac*)

(27e) zemlja majka → zemlja koja je majka (usp. *tvrtka majka, tvrtka kći*, pa onda i *matična zemlja, sestrińska tvrtka*)
(27f) zemlja crvenica → zemlja koja je crvenica
(27g) zemlja Nedodija → zemlja koja se zove Nedodija
(27h) !Nedodija zemlja → Nedodija koja je zemlja (usp. *Raiffeisen banka*)

Jednako kao i prije u pr. (6a–b):

- (27i) ptica selica → ptica koja je selica (a nije *stanoarica*)
(27j) selica ptica → selica koja je ptica (a nije *riba*)

Takve parafraze u skladu su s jezičnim osjećajem pisca ovoga rada kao izvornoga govornika i pokazuju da lijevi član apozitivne sintagme uvijek biva antecedentom (glavom) relativne surečenice dobivene njezinim proširenjem, a to znači i da je glavom same apozitivne sintagme. Parafrazama (27) u najmanju se ruku ne može prigovoriti da su išta manje adekvatne od Katičićevih pretpostavljenih ishodišnih rečenica.

VII. U hrvatskim apozitivnim sintagmama (kako smo ih obilježili u [2]) prvi/lijevi njihov član semantički je nadređen i značenje čitave sintagme tek je modificirano značenje upravo tog člana (usp. II, III), nema gramatičku relaciju prema drugomu/desnomu članu, a drugi ju prema njemu ima – restriktivna modifikacija (usp. II, III), utječe na fleksiju drugoga člana sintagme (obratno nije slučaj, usp. V), nosilac je fleksijskih markera koji se prenose na čitavu sintagmu tako da čitava sintagma poprima njegov gramatički rod i broj te se prema tom rodu i broju upravljaju zavisni elementi u imenskome predikatu (usp. V), njegovi fleksijski markeri ostaju i fleksijski markeri složenice izvedene iz sintagme te on ostaje antecedentom relativne rečenice izvedene iz sintagme (usp. VI). Svako od tih obilježja prvoga člana hrvatske apozitivne sintagme moglo bi biti ozbiljnim razlogom da se taj smatra glavom sintagme.²⁵ Budući da ima sva ta obilježja, smatramo da je prvi član hrvatske apozitivne sintagme glava te sintagme i da ispunjava ono što je 1980-ih prozvano i prošireno kao HFC²⁶ ili, nešto tradicionalnije, *princip perkolacije*. Smatramo također da

²⁵ O pojmu glave u sintaksi (i morfologiji) v. Zwicky (1985) i reviziju u Hudson (1987) te nove radove u Corbett – Fraser – McGlashan (eds.) (2006).

²⁶ Engl. *Head Feature Convention* – zahtjev da čvor na stablu konstrukcije mora dijeliti neka obilježja sa svojim glavnim konstituentom kćeri (usp. Trask 1992: s. v.).

nema bitne razlike između hrvatskih apozitivnih sintagmi u kojima je drugi član opća imenica i onih u kojima je drugi član vlastita imenica. Vlastita će imena zbog svoje nesemantičnosti teško i zauzimati prvu/lijevu poziciju u sintagmi, odnosno moći će ju zauzeti tek kad identifikacija ne bude potpuna (pa zatrebaju dodatak) ili kad se ispune metonimijskim značenjem.

Uvođenje novih termina za postojeće pojmove nerijetko je uzaludan posao. Ako se zna o čemu je riječ, kadšto je bolje rabiti tradicionalni termin, koliko god neprikladan bio. Tako termin *prepozicija* već i u hrvatskome uključuje i moguće *postpozicije* (*radi kurtoazije – kurtoazije radi, unatoč tomu – tomu unatoč*) i općenito se u jezikoslovlju jako dobro drži bez obzira na veću preciznost termina *adpozicija*, kojega je opet nedostatak nepostojanje domaćeg adekvata. S terminom *apozicija* stvari ne stoje tako dobro.²⁷ Vrlo obavijestan pregled kadšto posvema različitih poimanja apozicije donosi Simeon (1969, I: s. v.). Kako se pak u opisima relativno bliskih jezika apozicije različito tretiraju, pokazuje primjerice usporedba gramatika Grevisse (1988: 552–562) i Quirk *et al.* (2007: 1300–1321); francuska je mnogo bliža hrvatskim tradicionalnim opisima, engleska opisu ocrtanu u ovome radu. Međutim i sam Grevisse obavještava o drugačijim pogledima u Francuzâ; jednostavno rečeno, ni ondje u gramatičara ne postoji sloga oko toga što je u *la ville de Paris* zavisno, a što glava – *la ville* ili *(de) Paris*.²⁸

Termin *apozicija* ne bi bio prikladan za u ovome radu iznesen opis apozitivnih sintagmi. Prvo, stoga što ne označuje vrstu riječi (kao termin *prepozicija*), nego sintaktički odnos ili položaj, kao i termini *antepozicija*, *postpozicija*, *atribucija*, pa bi prikladniji bio za označivanje odnosa u koji stupaju dvije imeničke sintagme kad su jedna drugoj *pri-položene* (imeničke sintagme tada su u *apoziciji*, *aponirane* su). Drugo, stoga što smo u radu pokazali da se tradicionalno određena *apozicija* razlikuje od dodatka o kojemu je u radu bila riječ. Taj bi se dodatak, ako ga je potrebno razlikovati od ostalih modifikatora, mogao zvati *apozitiv*. Apozitiv je u hrvatskome zavisni član apozitivne sintagme, u neutralnome redosljedu komponenata nalazi se desno od upravnoga člana i restriktivno ga modificira. Ako je apozitiv vlastita imenica, restrikcija je potpuna – pojam u upravnome dijelu sintagme identificira se.

Kako je spočetka najavljeno, smatramo da je izneseni opis konzistentniji, precizniji i ekonomičniji od postojećih. Prednosti su mu i utemeljenost na nekoliko različitih gramatičkih relacija te podudarnost s opisom istovjetnih ili

²⁷ N. B. I termin *apozicija* apozitivna je sintagma koja traži imenski predikat muškoga roda.

²⁸ Breckx (1996: 60) primjerice piše: »Apozicija se uvijek nalazi iza imenice kojoj je proširenje. Prva je imenica ta koja je jezgra, upravlja slaganjem kad je proširena imenička sintagma subjekt glagola: *La ville de Paris est intéressante à visiter.*« U sintagmama *l'ours Casimir* 'medo Kazimir', *l'écrivain H. T.* 'pisac H. T.' vlastito ime je apozicija, proširenje jezgre.

sličnih sintagmi u drugim slavenskim jezicima.²⁹ Činjenica da se u pojedinim suvremenim priručnicima apozitivne sintagme tretiraju na isti način prednost je pak tih priručnika (npr. Trask 1992), jer su se ondje iznesene opće zakonitosti potvrđile izvođenjem iz podataka pojedinačnoga jezika. Konačno, tradicionalnomu kroatističkom opisu ovdje se ne zamjera tradicionalnost, nego argumentacija na kojoj je utemeljen; samim time ne odriče se ni mogućnost da se tradicionalni opis učini boljim od ovdje iznesenoga, ali tada s bitno poboljšanim temeljima.

Literatura:

- BAKER, MARK C. 2008. *The syntax of agreement and concord*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BARIĆ, EUGENIJA – MIJO LONČARIĆ – DRAGICA MALIĆ – SLAVKO PAVEŠIĆ – MIRKO PETI – VESNA ZEČEVIĆ – MARIJA ZNIKA [Barić *et al.*] 1995. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- BRECKX, M. 1996. *Grammaire française*. Bruxelles: De Boeck Duculot.
- CORBETT, GREVILLE G. 2006. *Agreement*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CORBETT, GREVILLE G. – NORMAN M. FRASER – SCOTT MCGLASHAN (eds.) 2006 [1993]. *Heads in grammatical theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DRYER, MATTHEW S. 1991. SVO languages and the OV : VO typology. *Journal of Linguistics*, Cambridge, 27: 443–482. [Cit. prema: [http://linguistics.buffalo.edu/people/faculty/dryer\[...\]](http://linguistics.buffalo.edu/people/faculty/dryer[...]:): pp. 1–45, 1. VIII. 2007.]
- DRYER, MATTHEW S. 1992. The Greenbergian word order correlations. *Language*, Washington, 68: 81–138.
- DRYER, MATTHEW S. 2005. Order of genitive and noun. In: M. Haspelmath – M. S. Dryer – D. Gil – B. Comrie (eds.) 2005. *The world atlas of language structures*: 350–353. Oxford: Oxford University Press.
- DRYER, MATTHEW S. 2007. Word order. In: T. Shopen (ed.) 2007. *Language typology and syntactic description*. Vol. I: *Clause structure*: 61–131. Second edition. Cambridge: Cambridge University Press. [Cit. prema: [http://linguistics.buffalo.edu/people/faculty/dryer\[...\]](http://linguistics.buffalo.edu/people/faculty/dryer[...]:): pp. 1–57, 1. VIII. 2007.]

²⁹ Šivic-Dular (1998) daje pregled različitih slavističkih stavova iz kojega proizlazi (str. 286) da još samo u kroatistici prevladava »izdvojeno mišljenje«. Dodali bismo, i u serbistici (usp. Piper *et al.* 2005: 69ff; ondje se sintagme o kojima je riječ tretiraju kao sintagme atributiva /imeničkog atributa/ i vlastitog imena kao glave). Uz napomenu da su u srpskome sintagme tipa *don Grubišić* s domaćim riječima mnogo češće (i standardnije) nego u hrvatskome, gdje su obilježene kao regionalne (*teta Katica* – *G tetâ Katicâ*).

- FLORSCHÜTZ, JOSIP. 2002 [1916]. *Gramatika hrvatskoga jezika za ženski licej, preparandije i više pučke škole*. Faksimilski pretisak trećeg izdanja. Zagreb: Ex libris.
- GREENBERG, JOSEPH H. 1966. Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements. In: J. H. Greenberg (ed.) 1966 [1963]. *Universals of language*: 73–113. Second printing. Cambridge, Mass. – London: The MIT Press.
- GREVISSE, MAURICE. 1988. *Le bon usage: Grammaire française*. 12e édition refondue par André Goosse. 2e tirage. Paris-Gembloux: Duculot.
- HAWKINS, JOHN A. 1983. *Word order universals*. New York – London: Academic Press.
- HUDSON, RICHARD A. 1987. Zwicky on heads. *Journal of Linguistics*, Cambridge, 23: 109–132.
- JACKENDOFF, RAY. 1982 [1977]. *X³-syntax: A study of phrase structure*. Second printing. Cambridge, Mass. – London: The MIT Press.
- KATIČIĆ, RADOSLAV. 1986. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika: Nacrt za gramatiku*. Zagreb: JAZU – Globus.
- KORDIĆ, SNJEŽANA. 1995. *Relativna rečenica*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo – Matica hrvatska.
- KOVAČEVIĆ, SLOBODAN. 1966–1967. Apozicija. *Jezik*, Zagreb, 14: 111–115.
- MRAZOVIĆ, PAVICA – ZORA VUKADINOVIĆ. 1990. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića – Dobra vest.
- NICHOLS, JOHANNA. 1986. Head-marking and dependent-marking grammar. *Language*, Washington, 62: 56–119.
- NICHOLS, JOHANNA. 2006. Heads in discourse: Structural versus functional centrality. In: Corbett – Fraser – McGlashan (eds.) 2006: 164–185.
- PAVEŠIĆ, SLAVKO – ZLATKO VINCE. 1971. Gramatika. In: S. Pavešić (ed.) *Jezični savjetnik s Gramatikom*: 329–446. Zagreb: Matica hrvatska.
- PETI, MIRKO. 1999. O tzv. sadržaju imena. *Folia onomastica Croatica*, Zagreb, 8: 97–122.
- PIPER, PREDRAG – IVANA ANTONIĆ – VLADISLAVA RUŽIĆ – SRETO TANASIĆ – LJUDMILA POPOVIĆ – BRANKO TOŠOVIĆ [Piper et al.] 2005. *Sintaksa savremenoga srpskog jezika: Prosta rečenica*. Beograd – Novi Sad: Institut za srpski jezik SANU – Beogradska knjiga – Matica srpska.
- QUIRK, RANDOLPH – SIDNEY GREENBAUM – GEOFFREY LEECH – JAN SVARTVIK [Quirk et al.] 2007 [1985]. *A comprehensive grammar of the English language*. Twenty-first impression. Harlow, Essex: Longman.
- RAGUŽ, DRAGUTIN. 1997. *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada.

- RIJKHOFF, JAN. 2004 [2002]. *The noun phrase*. Oxford: Oxford University Press.
- SILIĆ, JOSIP. 1984. *Od rečenice do teksta: Teoretsko-metodološke pretpostavke nedrečeničnog jedinstva*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- SILIĆ, JOSIP – IVO PRANJKOVIĆ. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- SIMEON, RIKARD. 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Vol. I–II. Zagreb: Matica hrvatska.
- ŠIVIC-DULAR, ALENKA. 1998. Lingvistička definicija vlastite imenice (na osnovi imeničkih veza u nominativu). *Folia onomastica Croatica*, Zagreb, 7: 281–293.
- TRASK, R. L. 1992. *A dictionary of grammatical terms in linguistics*. London – New York: Routledge.
- ZNIKA, MARIJA. 2003. Atributne, apozicijske i proširačne rečenice? *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, Zagreb, 29: 363–371.
- ZNIKA, MARIJA. 2008. Apozicija. *Riječki filološki dani*, Rijeka, 7: 517–525.
- ZNIKA, MARIJA – MAJA ZNIKA. 2003–2004. Vlastito ime i brojivost. *Folia onomastica Croatica*, Zagreb, 12–13: 573–578.
- ZWICKY, ARNOLD M. 1985. Heads. *Journal of Linguistics*, Cambridge, 21: 1–29.
- ZWICKY, ARNOLD M. 2006. Heads, bases and functors. In: Corbett – Fraser – McGlashan (eds.) 2006: 293–315.

Croatian appositive phrases and the syntax of proper nouns

Abstract

The traditional descriptions of Croatian apposition and Croatian appositive phrases are examined. On the basis of the meaning properties of the phrase, word order and the concordant properties within the phrase, the predicative agreement of the phrase, and the structure of potential derivatives of the phrase, a different, simpler and more consistent description of Croatian appositive phrases is proposed. It is argued that the head of the appositive phrase is always its first/left constituent, and that its second/right constituent is always the adjunct, regardless of whether the phrase consists of two common nouns or of a common and a proper noun. In accordance with the description, slightly modified terminology is proposed.

Ključne riječi: apozicija, glava, dodatak, opća imenica, vlastita imenica, red riječi, slaganje

Key words: apposition, head, adjunct, common noun, proper noun, word order, agreement

